МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Укладач І. Г. Гончар

ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Навчальний посібник

Київ-2025

УДК 364-786(075.8)
П69

Рецензенти:

Коляда Н., докторка педагогічних наук, професорка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Чернега С., докторка педагогічних наук, професорка Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Поліщук В., докторка педагогічних наук, професорка Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Рекомендовано до друку вченою радою
факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 6 від 20 листопада 2024 року)

Правові основи соціально-психологічної реабілітації : навч. посіб. /
П69 МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.
І. Г. Гончар. – Київ : Компринт, 2025. – 225 с.

Навчальний посібник «Правові основи соціально-психологічної реабілітації» висвітлює правові аспекти організації та здійснення реабілітаційної діяльності. Розглядається нормативно-правова база соціально-психологічної реабілітації в Україні, міжнародне законодавство, проблеми та перспективи розвитку правового забезпечення соціально-психологічної реабілітації та законодавчо-нормативне забезпечення реабілітації різних категорій населення. Навчальний посібник з курсу укладено відповідно до чинних вимог. Він включає програму курсу, теоретичний матеріал, завдання до практичних занять та самостійної роботи, вимоги до написання індивідуального навчально-дослідного завдання з курсу (ІНДЗ), термінологічний словник та список використаних джерел.

Матеріали навчального посібника можна використати в навчальному процесі під час підготовки фахівців зі спеціальності 053 Психологія і 231 Соціальна робота.

УДК 364-786(075.8)

© Гончар І. Г., уклад., 2025

ЗМІСТ

Передмова..... 4

Розділ 1. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.. 5

1.1. Опис навчальної дисципліни……. 5

1.2. Програма навчальної дисципліни…….. 6

1.3. Структура навчальної дисципліни……. 8

1.4. Теми практичних занять……. 10

1.5. Самостійна робота……... 11

1.6. Навчальний проєкт (індивідуальне навчально-дослідне завдання) 15

1.7. Критерії оцінювання та розподіл балів…….. 16

Розділ 2. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ…… 23

2.1. Змістовий модуль 1. Нормативно-правове регулювання надання послуги соціально-психологічної реабілітації…….. 23

2.1.1. Тема 1. Загальні засади нормативно-правового регулювання в сфері надання соціальних послуг……... 23

2.1.2. Тема 2. Соціально-психологічна реабілітація й державна політика України……. 44

2.1.3. Тема 3. Міжнародне законодавство у сфері соціально-психологічної реабілітації…….. 59

2.1.4. Тема 4. Оцінювання та вдосконалення правового забезпечення соціально-психологічної реабілітації…… 71

2.1.5. Тема 5. Роль міждисциплінарної команди та міжвідомчої взаємодії в реабілітаційному процесі…… 84

2.1.6. Тема 6. Законодавче забезпечення діяльності центрів соціально-психологічної реабілітації населення…… 95

2.2. Змістовий модуль 2. Законодавчо-нормативне забезпечення реабілітації різних категорій населення…… 116

2.2.1 Тема 7. Правові основи захисту, реабілітації та соціальної підтримки людей, які зазнали насильства…….. 116

2.2.2. Тема 8. Правові основи соціально-психологічної реабілітації осіб з інвалідністю……... 129

2.2.3. Тема 9. Законодавчо-нормативне забезпечення соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій…….. 149

2.2.4. Тема 10. Державні стандарти у сфері соціально-психологічної реабілітації……... 167

Розділ 3. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ…… 201

Розділ 4. ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ КУРСУ… 217

Термінологічний словник……..... 221

ПЕРЕДМОВА

Сучасні соціально-економічні та політичні виклики, а також зростаючі загрози для життя і здоров'я громадян України актуалізують необхідність ефективної соціально-психологічної реабілітації осіб, які зазнали фізичних і психоемоційних травм. Особливої уваги потребують правові механізми забезпечення реабілітаційного процесу, оскільки саме вони визначають засади, гарантії та алгоритми надання реабілітаційних послуг.

Реабілітація є одним із ключових напрямів державної соціальної політики та виступає важливим механізмом захисту прав людини. Вона покликана не лише відновити втрачені функції організму чи компенсувати їх, а й сприяти повноцінній інтеграції осіб з інвалідністю в суспільне життя. Це можливо лише за умови ефективного застосування законодавчих норм, міжнародних стандартів у сфері прав людини та інноваційних підходів до реабілітації.

Навчальний посібник присвячений правовим основам соціально-психологічної реабілітації та містить систематизовану інформацію про нормативно-правову базу, яка регламентує процес реабілітації в Україні та світі. У ньому висвітлено правові засади діяльності установ і фахівців у сфері реабілітації, основні законодавчі акти, що регулюють реабілітаційні процеси, а також сучасні тенденції правового забезпечення соціально-психологічної підтримки осіб з інвалідністю та інших категорій громадян, які потребують допомоги.

Посібник структуровано відповідно до програми курсу «Правові основи соціально-психологічної реабілітації», головна мета якого полягає у формуванні розуміння нормативно-правового регулювання соціально-психологічної реабілітації різних категорій населення, розвиток навичок аналізу вітчизняного та міжнародного законодавства у цій сфері, а також підготовка до міждисциплінарної взаємодії у реабілітаційних процесах. Окрему увагу приділено міжнародному досвіду правового забезпечення реабілітаційних послуг та можливостям його імплементації в Україні.

Джерельною базою для підготовки навчального посібника стали нормативно-правові акти України, міжнародні договори, а також наукові дослідження, монографії, підручники та навчальні посібники у сфері права, соціальної роботи та психології.

Розділ 1
СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Опис навчальної дисципліни

Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: формування розуміння нормативно-правового регулювання соціально-психологічної реабілітації різних категорій населення, розвиток навичок аналізу вітчизняного та міжнародного законодавства у цій сфері, а також підготовка до міждисциплінарної взаємодії у реабілітаційних процесах.

Завдання:

- ознайомлення з нормативно-правовою базою у сфері соціально-психологічної реабілітації на національному та міжнародному рівнях;
- формування навичок аналізу та застосування законодавчих актів у професійній діяльності;
- розвиток знань міждисциплінарних підходів у наданні реабілітаційних послуг, організації роботи мультидисциплінарних команд і міжвідомчої взаємодії.

Результати навчання за дисципліною

Компетентності:

Загальні компетентності:

- здатність працювати в команді.

Фахові компетентності спеціальності:

- здатність до аналізу вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актів у сфері соціально-психологічної реабілітації різних категорій населення;
- здатність до критичного оцінювання соціальних наслідків політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства.

Очікувані результати навчання:

- аналізувати та застосовувати вітчизняну та міжнародну нормативно-правову базу у сфері соціально-психологічної реабілітації різних категорій населення у професійній діяльності;
- брати участь у житті суспільства, територіальних громад і міждисциплінарних команд, організовуючи реабілітаційні заходи та надаючи реабілітаційні послуги.

Розвинути базові soft skills: креативність, робота в команді, взаємодія з людьми, саморозвиток, критичне мислення, уміння вирішувати конфлікти, уміння приймати рішення, уміння формувати команду.

1.2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Нормативно-правове регулювання надання послуги соціально-психологічної реабілітації

Тема 1. Загальні засади нормативно-правового регулювання в сфері надання соціальних послуг. Основні терміни та поняття у сфері соціальних послуг. Права та обов'язки отримувачів соціальних послуг. Закон України «Про соціальні послуги». Засади функціонування системи надання соціальних послуг. Класифікація соціальних послуг та порядок їх надання. Базові соціальні послуги. Послуги, що надаються екстрено (кризово). Планування організації та надання соціальних послуг. Підстави для відмови особі, яка звернулася із заявою, у наданні соціальних послуг.

Тема 2. Соціально-психологічна реабілітація й державна політика України. Законодавство України в сфері соціально-психологічної реабілітації. Спеціальні нормативні акти та постанови Кабінету Міністрів України у сфері соціально-психологічної реабілітації. Основні нормативно-правові акти. Ключові аспекти соціально-психологічної реабілітації, які регулюються законодавством. Права і гарантії учасників соціально-психологічної реабілітації в Україні. Інституційна підтримка реабілітації: державні та недержавні організації.

Тема 3. Міжнародне законодавство у сфері соціально-психологічної реабілітації. Огляд ролі міжнародного права в регулюванні соціально-психологічної реабілітації. Значення міжнародних стандартів у забезпеченні прав осіб з інвалідністю та тих, хто потребує реабілітаційної допомоги. Основні міжнародні організації та їх роль у реабілітації. Конвенції та угоди у сфері соціально-психологічної реабілітації. Європейське законодавство щодо соціально-психологічної реабілітації. Міжнародні протоколи і рекомендації щодо реабілітації постраждалих від конфліктів.

Тема 4. Оцінювання та вдосконалення правового забезпечення соціально-психологічної реабілітації. Оцінювання сучасного стану законодавчого регулювання реабілітації в Україні. Перспективи вдосконалення правової бази. Впровадження нових підходів та реформ у сфері соціально-психологічної реабілітації. Проблеми доступності послуг. Механізми удосконалення законодавчого регулювання реабілітації в Україні. Ключові вимоги до розробки держаних стандартів та постанов.

Тема 5. Роль міждисциплінарної команди та міжвідомчої взаємодії в реабілітаційному процесі. Формування мультидисциплінарної команди: нормативна база та принципи. Мультидисциплінарний підхід: поняття, склад команди та його значення. Принципи організації роботи мультидисциплінарної команди. Етапи організації та реалізації мультидисциплінарного підходу. Правові аспекти міжвідомчої взаємодії у сфері реабілітації. Етичні та правові засади роботи реабілітаційних команд. Основні етичні принципи діяльності реабілітаційних команд. Етичні стандарти роботи фахівців у сфері реабілітації.

Тема 6. Законодавче забезпечення діяльності центрів соціально-психологічної реабілітації населення. Про діяльність центрів соціально-психологічної реабілітації. Створення центру. Завдання центру. Організація діяльності центру. Категорії осіб, які можуть отримувати послуги центру. Робота структурних підрозділів центру. Створення реабілітаційного простору у конкретному закладі. Спектр послуг, які надаються у центрах. Основні методи групової та індивідуальної роботи**.** Рекомендації з організації реабілітації осіб у реабілітаційних центрах.

Змістовий модуль 2. Законодавчо-нормативне забезпечення реабілітації різних категорій населення

Тема 7. Правові основи захисту, реабілітації та соціальної підтримки людей, які зазнали насильства. Вступ до проблеми захисту та реабілітації людей, які зазнали насильства. Роль правової системи в забезпеченні захисту та реабілітації. Нормативно-правове регулювання захисту людей, які зазнали насильства. Міжнародні стандарти захисту людей, які зазнали насильства. Правові основи та соціальна підтримка людей, які зазнали насильства. Механізми правового захисту людей, які зазнали насильства. Роль державних та недержавних інституцій у захисті. Проблеми та перспективи вдосконалення правового захисту та реабілітації людей, які зазнали насильства.

Тема 8. Законодавчо-нормативне забезпечення соціально-психологічної реабілітації та соціальної інклюзії людей з інвалідністю. Характеристика змісту комплексного підходу до соціально-психологічної реабілітації людей з інвалідністю. Основні завдання законодавства України з питань реабілітації осіб з інвалідністю. Основні поняття Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Державна політика України у сфері

реабілітації осіб з інвалідністю. Реалізація державної політики у сфері реабілітації осіб з інвалідністю. Основні засади створення умов для реабілітації осіб з інвалідністю в Україні. Соціальна інклюзія та правові основи створення інклюзивного середовища.

Тема 9. Законодавчо-нормативне забезпечення соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій. Ключові аспекти соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців. Міжнародні правові акти та національне законодавство України у сфері соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій. Соціальні програми та пільги. Механізм отримання послуг соціально-психологічної реабілітації учасниками бойових дій.

Тема 10. Державні стандарти надання послуги соціально-психологічної реабілітації. Державні стандарти у професійній діяльності соціального працівника. Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин. Державний стандарт соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами. Державний стандарт соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей. Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання. Державний стандарт соціальної адаптації.